

NÄKÖKULMA

ANTTI VASANEN

Tietopalvelupäällikkö, FT
Varsinais-Suomen liitto

MUUTTOLIIKE JA 2020-LUVUN ALUEKEHITYS

Kommentaarissa Vasanen tuo esiin 2020-luvun aluekehityksen trendejä, joihin kuuluvat maahanmuutto, asiantuntijatyön muutokset sekä jatkuva kaupungistuminen. Lopussa hän pohtii aluekehityksen tulevaisuutta suhteessa kaupungistumiseen.

Asiasanat: aluekehitys, kaupungistuminen, asumistoiveet

Väestökehityksen iso kuva muutoksessa

Alueiden menestyksen ja niiden väestökehityksen välillä on vahva yhteys. Suuri osa asukkaista työskentelee asuinmaakunnassaan, mutta kaikki kuluttavat ja käyttävät alueen yksityisiä ja julkisia palveluja. Tämä synnyttää taloudellista toimeliaisuutta riippumatta asukkaan työmarkkina- asemasta tai yhteiskunnallisesta taustasta. Luonnollisesti väestön osaamisella ja yritystoiminnan tuottavuudella on suuri merkitys alueiden kehityksessä, mutta kasvavilla alueilla on lähtökohtaisesti etu puolellaan.

Myös Taru Järvinen nosti esiin samat kysymykset lähes 25 vuotta sitten ilmestyneessä artikkelissaan. Jo silloin demografinen kehitys herätti huolta aluekehityksen tilasta. Järvisen sanoin:

Suomi on kokenut suuren murroksen viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana, jolloin syntyvyys on laskenut nopeasti, väestön alueellinen ja rakenteellinen liikkuvuus on muodostunut vilkkaaksi sekä elinkeinorakenteen painopiste on siirtynyt erityisesti palvelu- ja tietointensiivisiin elinkeinoihin keskittyen maan eteläisiin osiin.

Artikkelin ilmestyessä vuonna 2000 kuitenkin puolessa Suomen maakunnista syntyvyys oli kuolleisuutta suurempaa, kolmasosa sai muuttovoittoa kotimaasta ja kahta maakuntaa lukuun ottamatta kaikki saivat muuttovoittoa ulkomailta. Kuluneen reilun kahden vuosikymmenen aikana alueiden

demografinen kehitys on polarisoitunut voimakkaasti. Nyt vain Uusimaa kasvaa luonnollisen väestömuutoksen myötä, maan sisäisestä muuttoliikkeestä hyötty enää neljä maakuntaa mutta toisaalta kaikki alueet kasvavat maahanmuuton seurauksena.

Väestömuutosta ja aluekehitystä koskevasa keskustelussa painopiste onkin siirtynyt yhä enemmän maahanmuuttoon. Kukaan ei odota enää nopeaa käännettä syntyvyyteen, ja luonnolliseen väestömuutokseen liittyvät tavoitteet ovat siirtyneet syntyvyyden laskun hidastamiseen. Sen sijaan maahanmuuton välttämättömyydestä työvoimapulan hillitsemiseksi vallitsee huomattavan vankka yksimielisyys. Demografisten trendien vääjäämättä ennustamaa työikäisten ikäluokkien pienenemistä on mahdotonta kieltää.

Maahanmuutto on myös kasvanut viime vuosina erittäin nopeasti. Kun Suomen nettomaahanmuutto oli vielä vuonna 2020 noin 17 800 henkilöä, muutti vuonna 2023 Suomeen 57 900 ihmistä enemmän kuin täältä ulkomaille. Määrä siis yli kolminkertaistui muutamassa vuodessa. Vuoden 2023 luvusta noin kolmasosa selittyy Ukrainan sotapakolaisilla, mutta maahanmuutto olisi kasvanut merkittävästi ilman ukrainalaisiakin. Maahanmuutto on myös vahvasti alueellisesti jakautunut. Vaikka kaikki maakunnat saavat muuttovoittoa ulkomailta, suuntautuu valtaosa maahanmuutosta etenkin Uudellemaalle mutta myös Varsinais-Suomeen ja Pirkanmaalle. Maahanmuuton epätasaista jakau-

Aluekehityksen kannalta onkin tärkeää kyetä luomaan sellaisia alueita ja kaupunkitilaa, joka on paitsi yritysten myös yhä enemmän muuttajien kannalta vetovoimaista, ja siten myös pitovoimaista.

tumista voimistaa vielä maan sisäinen muuttoliike, sillä Uudenmaan lisäksi vain Varsinais-Suomi saa muuttovoittoa ulkomaalaistaustaisista.

Kuten muuttoliikkeessä yleensäkin, myös mahanmuutossa muuttoalttius vähenee jyrkästi ihmisten ikääntyessä. Suurin osa ulkomailta saadusta muuttovoitosta tulee työikäisten ja lasten ikäryhmistä. Maahanmuuton nopea kasvu ja sen keskittyminen suurimmille kaupunkiseuduille onkin alkanut näkyä myös alueiden väestörakenteessa. Kun vuonna 2020 alle 20-vuotiaiden määrä oli kasvussa vain Uudellamaalla, kasvoi lasten ja nuorten määrä vuonna 2023 jo neljässä maakunnassa. Maahanmuuton synnyttämää väestörakenteen nopeaa muutosta kuvaa hyvin esimerkki Varsinais-Suomesta. Vuonna 2020 alle 20-vuotiaiden määrä väheni maakunnassa 718 henkilöllä, mikä oli maan viidenneksi suurin pudotus. Sen sijaan vuonna 2023 lasten ja nuorten määrä kasvoi Varsinais-Suomessa maan toiseksi nopeimmin yli 500 henkilöllä.

Muuttoliikkeen ja aluekehityksen suhde

Taru Järvinen kirjoittaa artikkelissaan talouden ja muuttoliikkeen välisestä suhteesta, ja niiden vaikutuksesta aluekehitykseen. Järvisen mukaan

Taloudellinen tilanne ja työpaikkojen määrän kehitys muovaavat aluerakennetta muuttoliikkeen välityksellä siten, että noususuhdanteen aikana alueiden välinen muuttoliike kiihtyy ja laskusuhdanteen aikana yleensä vähenee.

Tämän perinteisen näkökulman mukaan työpaikkakehitys ohjaa muuttovirtoja niin, että yhden alueen työpaikkamäärän kasvu houkuttelee muuttajia heikomman työllisyystilanteen alueilta.

Monin osin tämän suuntainen muuttoliikedynamiikka pitää yhä paikkansa. Kuvaavana esimerkkinä tästä toimii Uudenkaupungin autotehtaan tuotantomuutokset, joilla on paikallisesti hyvin suuria vaikutuksia työvoiman kysyntään. Tehtaalla on ollut sekä useiden satojen henkilöiden massarekrytointeja että laajoja lomautuksia ja irtisanomisia. Uudenkaupungin nettomuutto on vaihdellut voimakkaasta muuttovoitosta huomattavaan muuttotappioon teollisen tuotannon työllisyyslannetta mukaillen.

Perinteisessä teollisessa tuotannossa työpaikkojen tarjonta siis toimii yhä muuttoliikkeen ajurina. Kysymys kuitenkin kuuluu, mikä on yllä mainitun esimerkin vaikutus Uudenkaupungin ja Vakka-Suomen alueen kehitykselle? Autotehdas on houkuttellut sadoittain matalasti koulutettuja

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla.
Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Kuva: AdobeStock.

kokoonpanotyöntekijöitä, jotka eivät ole muuttoliiketilastojen mukaan sitoutuneet kovinkaan vahvasti tehdaspaikkakuntaan, vaan töiden loputtua muuttavat pois kuka minnekin. Alueen vetovoiman rinnalla onkin alettu puhua myös pitovoimasta, alueen pitää olla muuttajan näkökulmasta houkutteleva muutenkin kuin pelkästään työpaikkana.

Eryityisesti korkeasti koulutettujen tietotyöläisten osalta lineaarinen yhteys taloudellisen tuotannon ja muuttoliikkeen välillä näyttää ainakin osin heikentyneen. Myös Järvinen tunnistaa artikkelissaan merkkejä teollisen yhteiskunnan aikana luotujen muuttoliiketeorioiden kyvyttömyydestä kuvata tietoyhteiskunnan väestökehitystä. Hän kirjoittaa, että ”muuttoteoriat eivät riitä kuvaamaan tietoyhteiskunnan rakenteita etätöiden ja pendelöinnin muutettua työssäkäynnin edellytyksiä.”

Pian Järvisen artikkelin ilmestymisen jälkeen käynnistyi myös Richard Floridan alullepanema keskustelu luovien luokkien merkityksestä kaupunkien kehitykselle. Vaikka Floridan luomaa luovan luokan (*creative class*) käsitettä on kritisoitu laajasti, voi sen kautta silti hahmottaa muuttoliikkeen mekanismeissa tapahtuneiden muutosten vaikutusta yhteiskuntaan ja aluekehitykseen. Keskeistä aluekehityksen ja muuttoliikkeen kannalta on nimenomaan asuinpaikan ominaisuuksien merkitys muuttoliikkeen vetovoima- ja etenkin pitovoima-

tekijänä. Korkeasti koulutetut *luovat luokat* eivät välttämättä muuta enää ensisijaisesti työpaikkojen perässä, vaan asuinympäristön *ameniteetien* eli niiden houkuttelevuutta lisäävien ominaisuuksien merkitys on lisääntynyt muuttopäätösten taustalla.

Aluekehityksen kannalta korkeasti koulutetun ja korkean tuottavuuden työvoiman saatavuus on ensiarvoista. Vaikka työvoiman osaaminen on aina ollut keskeinen aluekehityksen lähtökohta, on sen merkitys korostunut voimakkaasti digitalisoituneessa yhteiskunnassa. Alueiden kehityserojen ja kasvupotentiaalin vertailuissa perinteisen bruttokansantuotteen rinnalle ja jopa sen ohi ovatkin nousseet esimerkiksi alueen tutkimus- ja kehittämispanostusten tai tohtoriksi kouluttautuneiden määrien tarkastelut. Mielenkiinto on siis alkanut siirtyä tuotannollisista kysymyksistä alueen työmarkkinoille osallistuvan väestön ominaisuuksiin. Aluekehityksen kannalta onkin tärkeää kyetä luomaan sellaisia alueita ja kaupunkitilaa, joka on paitsi yritysten myös yhä enemmän muuttajien kannalta vetovoimaista, ja siten myös pitovoimaista.

Aluekehityksen tulevaisuus

Sami Moisio on kuvannut Suomen aluepolitiikan vaiheita kirjassan *Valtio, alue, politiikka*. Moisio esitti 2010-luvun alun kontekstissa, että Suomessa

on käynnissä siirtymä hajautetusta kilpailuvaltiosta kohti metropolivaltiota, jossa kasvua ohjataan voimakkaasti Helsinki-keskeiselle Etelä-Suomen metropolivyöhykkeelle. Vaikka Moisio kuvaamaan metropolivaltion kaltainen alueellinen kehitys ei ole lähtenyt sellaisenaan Suomen aluepoliittisessa todellisuudessa syntymään, on väestön ja tutkimukseen, kehittämiseen ja innovointiin tehtyjen panostusten kasautuminen muutama suuri kasvukeskus kuitenkin kiihtynyt.

Koronapandemian siirtäessä toimistotyöläiset etätöihin käynnistyi keskustelu sijainnin merkityksestä aluekehityksen tulevaisuudelle. Vaikka pandemian yhteydessä realisoitui jonkin verran patoutunutta maallennuuttoa, palautui suurimpien kaupunkien kasvu entiselleen kuitenkin nopeasti pandemian päätyttyä. Kaupunkien kasautumiseduissa ja ihmisten asumistoiveiden isossa kuvassa ei näytä tapahtuneen merkittäviä muutoksia. On myös hyvä muistaa, että suurin osa työpaikoista ei mahdollista etätöiden tekemistä ollenkaan, ja etätöiden mahdollistama muuttoliikekin on suuntautunut ennemminkin pääkaupunkiseudulta Turkuun, Tampereelle ja muualle Etelä-Suomeen kuin Itä- ja Pohjois-Suomen harvaan asutuille alueille.

Suomi näyttää yhä seuraavan Ruotsin jo huomattavasti aiemmin tapahtunutta kaupungistumiskehitystä, jossa harvaan asuttu maaseutu

tyhjenee ja suurkaupunkiseutujen suhteellinen merkitys kasvaa. Vaikka aluepolitiikan tasolla tuskin ollaan menossa varsinaiseen suurkaupungistumisesta edistävään metropolivaltion vaiheeseen, jatkuu kaupungistumiskehitys silti nopeana. Ihmiset äänestävät jaloillaan muuttopäätöksiä tehdessään, ja muuttokohteena on yhä useammin Etelä-Suomen taajaan asutut alueet – oli kyse sitten maahanmuutosta tai maan sisäisistä muuttovirroista.

Aluekehityksen kannalta kysymys kuuluu, kuinka kauan kaupungistumiskehitys jatkuu. Loputtomiin maaseutu ei voi tyhjentyä, vaan josain vaiheessa väestökehityksen täytyy tasaantua. Ruotsin esimerkin mukaisesti voidaan tulevaisuudessa nähdä myös vastamuuttoa ja vireiden pikkukaupunkien kasvua. Aluekehityksen kannalta ongelma ei sinänsä ole maaseutukuntien pieni koko, onhan nytkin kuntien kokokirjo huomattavan suuri. Muutos pienempään on kuitenkin aluekehityksen kannalta aidosti vaikea. Onnistuneeseen muutokseen tarvitaan suunnitelmallisuutta, mikä onnistuu vain huomioimalla asia pienenevien kuntien strategioissa. Katteettoman kasvun tavoittelun sijaan väestön hallittu väheneminen pitää huomioida tavoitteissa, jolloin muutokseen on mahdollista varautua ja kunnan pienuudesta on mahdollista löytää myös etuja.

Lähteet

- Florida, Richard (2002). *The Rise of the Creative Class*. Basic Books, New York.
- Hanell, Tomas, Markku Mattila, Toni Ahvenainen & Mika Raunio (2023). Joko lähdit, vastaahan tulit? Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden muuttoliike Suomessa vuosina 2010–2021. *Migration–Muuttoliike 2/2023*, 34–41.
- Järvinen, Taru (2000). Alueellisen kehittyneisyyden ja muuttoliikkeen välinen problematiikka. *Siirtolaisuus–Migration 3/2000*, 27–31.
- Kurikka, Heli & Jari Kolehmainen (2023). Korkeakoulutus muuttoliikkeen ajurina: keski- ja korkeakoulukaupunkien näkökulma. *Migration–Muuttoliike 2/2023*, 4–11.
- Makkonen, Teemu, Tommi Inkinen & Simo Rautiainen (2022). Mapping spatio-temporal variations of shrinkage in Finland. *Fennia 200(2)* 137–156.
- Moisio, Sami (2012). *Valtio, alue, politiikka: Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivää*. Vastapaino, Tampere.
- Syssner, Josefina (2022). What can geographers do for shrinking geographies? *Fennia 200(2)* 98–119.
- Tervo, Hannu (2023). Oliko koronapandemialla vaikutusta maassamuuttoon ja aluekehitykseen? *Migration–Muuttoliike 2/2023*, 14–19.
- <https://commons.wikimedia.org>